

דבורי הנדלר

קריאה השוואתית וביקורתית בעיתונות כתובה
סיקור יחסי ישראל-פלשתינאים בראשית האינתיפאדה
נובמבר 2000

ראשי-פרקים

המשתנים	א. תקציר
ו. הממצאים	ב. מבוא
ז. דיון בממצאים	ג. מחקרים וביסוס תיאורטי
1. מספר דיווחי האינתיפדה	ד. השיטה לקריאה השוואתית
2. סוג הידיעות	בעיתונות
3. בולטות הידיעות	ניתוח התוכן
4. השימוש במאייכים טעונים	שיטת הדגימה
5. התייחסות ל"שחקנים"	בעיות מתודולוגיות
6. הכינוי למאורעות	חשיבות הקריאה השוואתית
ח. סיכום	ה. איסוף הנתונים
ט. ביבליוגרפיה	המקורות

⌘ ⌘ ⌘

א. תקציר

אחת ממטרות תכנית לימודי ההתמחות בתקשורת בתיכונים ובמכללות היא לעודד את צרכני המדיה לצריכה ביקורתית. וכבר אמר סוקרטס: אני מבקר את המדינה כי אני אוהב אותה. אמצעי התקשורת משמשים כבימה לשיח ציבורי של החברה כולה. אמצעי התקשורת שותפים באופן כזה או אחר בעיצובה של החברה, התרבות והפוליטיקה הישראלית. התקשורת הכתובה והמשודרת היא בעלת עוצמה ציבורית, אמצעי שהציבור נשען עליה, ושירות שהציבור מבקש לרכוש.

במסגרת קורס בהתמחות לתקשורת במכללה האקדמית אורות-ישראל נדרשו הסטודנטיות להיחשף לקריאה השוואתית בין קטעי עיתונים שסיקרו נושאים חדשותיים ופרשניים מקבילים שהתפרסמו. הקריאה השוואתית התקיימה תוך ניסיון לברר כיצד השיח הציבורי היהודי המגוון מוצא ביטוי בעיתונים השונים. ההנחה היתה, שיימצאו הבדלים מהותיים בתחום המבנה, הצורה והתוכן. הבדלים יהיו באופן הצגת העובדות, באופן בניית הידיעות, ויימצאו הבדלים בין עיתונים פופולריים לעיתונים אליטיסטיים.

ההשערה היא, שההבדלים יהיו החל ממקור הידיעה, מיקומה בעיתון, מרכזיותה וחשיבותה, היקפה, עומק הסיקור, הרטוריקה, הטרמינולוגיה, וכן היחס בין הכתוב למרכיב הצורני, החזותי והגרפי של העיתון. הרציונל לבדיקה השוואתית בין העיתונים נתמך בהנחה הבסיסית, שהעיתונות מדווחת לנו כיצד החברה תופסת את עצמה ואת מה שמרכיב את עולמה. מתוך הקריאה ההשוואתית של העיתונים השונים בנושאים ממוקדים נמצא כיצד אותם "נתונים" משמשים ליצירת סיפורים שונים, כשכל אחד מהם מהווה אירוע בעל משמעות. אפשר לראות בחדשות ובטקסטים עיתונאיים מסגרות הבנות משמעות, אשר נתפשות רק בתוך רקע או גבולות תרבותיים מסוימים או בסביבות אידיאולוגיות. במילים אחרות: הכותבים והעורכים מתאימים את סיפורי החדשות שהם מספרים לקהל שלהם. הקריאה ההשוואתית מומלצת. היא במידה חובתו של האזרח המבקש לבנות תמונת עולם. לא די להסתמך על העיתונאי הבודד, אפילו זה המשתדל לייצג עיתונות אחראית והוגנת.

ב. מבוא

במשך שנים התפתחו אמצעי תקשורת המוניים כמוקד של עוצמה בחברה בישראל. הרגישות למעמדם של אמצעי התקשורת נעוצה לא מעט בתלות הגוברת בהם. החברה בישראל מאופיינת במעורבות גבוהה יחסית בנושאים ציבוריים - בין השאר בגלל הסכסוך המתמשך עם מדינות ערב השכנות והמתח הבטחוני. בשל כך נתפסת התקשורת, לעתים קרובות, כצד מעורב בתהליכים הפוליטיים, החברתיים והתרבותיים, שיש להם משמעות ורלוונטיות לחלקים ניכרים באוכלוסייה. אמצעי תקשורת המוניים מהווים מקורות מרכזיים של ידע על המציאות אשר מחוץ להתנסויות המיידיות שלנו. במקרים רבים הם מזמנים מפגש עם ערכים, עם אירועים תרבותיים, עם דרכי חשיבה והתנהגות אנושית, ומשמשים כמתווכים כמעט בלעדיים בין חלקי החברה. עם זאת, המציאות המוצגת בתקשורת איננה ראי ואף לא חלון לעולם הסובב, כי אם מציאות מתווכת, פרי תהליכים מורכבים של איסוף, מיון, עיבוד ועריכה. מחקרים מראים שהציבור לומד מהמידע המועבר במדיה, וכן שתשומת הלב מתמקדת בסוגיות מסוימות שהתקשורת מציגה, נושאים המלמדים את

האזרחים על מה עליהם לחשוב, על מה עליהם לדעת וכלפי מה עליהם לנקוט עמדה. כהן (1969) מגדיר כך את הדברים:

העיתונות רוב הזמן אולי אינה מצליחה לומר לאנשים מה לחשוב, אך היא מדהימה בהצלחתה לומר לקוראים על מה לחשוב. העיסוק בתקשורת מזמן, אם כך, מפגש עם גישות מגוונות, עם אידיאולוגיות שונות ועם השקפות עולם.

בבדיקת תוכנית הלימודים של משרד החינוך של הוראת התקשורת בבתי הספר, תשס"ג, שנכתבה על ידי כהן וחברים, נראה כי אחת ממטרות התוכנית של משרד החינוך היא להניע את התלמידים להתמודדות עם סביבתם התרבותית באמצעות צריכת תקשורת, ובמיוחד חדשות ואקטואליה, לאפשר להם להבין ולנתח באופן אנליטי וביקורתי את אמצעי תקשורת ההמונים, ויחד עם זאת - להוות עבורם אמצעי לחינוך הומניסטי ופלורליסטי בחברה דמוקרטית.

מטרת המחקר הזה היא להציג קריאה השוואתית ביקורתית בין עיתונים, שהתקיימה במסגרת קורס לתקשורת במכללת אורות-ישראל באלקנה. באמצעות הקריאה אנו מבקשים לברר כיצד השיח הציבורי היהודי המגוון מוצא ביטוי במובנים השונים. ההנחה היא, שיימצאו הבדלים מהותיים בתחום המבנה, הצורה והתוכן, הבדלים בין עיתונים פופולריים לעיתונים אליטיסטיים. ההשערה היא, שההבדלים יהיו החל ממקור הידיעה, מיקומה בעיתון, מרכזיותה וחשיבותה, היקפה, עומק הסיקור, הרטוריקה, הטרמינולוגיה, וכן היחס בין הכתוב למרכיב הצורני-חזותי של העיתון. הרציונל לבדיקה השוואתית בין העיתונים נתמך בהנחה הבסיסית, שהעיתונות מדווחת לנו כיצד החברה תופסת את עצמה ואת מה שמרכיב את עולמה.

ג. מחקרים וביסוס תיאורטי

הסיקור החדשותי והפרשני במרכז הקריאה ההשוואתית נשען על בסיס תיאורטי. הגדרות רבות ושונות ל"חדשות", חלקן שמות דגש על מהות ותוכן, צורה, מטרות ומינון. Gans (1979) מגדיר חדשות כאינפורמציה המועברת ממקורות לקהלים באמצעות עיתונאים אשר מסכמים, מזקקים ומתאימים את האינפורמציה הזמינה מן המקורות באופן ההולם את הציבור. Molotch and Lester (1974) מגדירים חדשות כאינפורמציה שאנשים מקבלים מיד שנייה של העולם אשר אינו זמין לחוויותיהם עצמם.

החדשות (כחלק מתפוקות מרכזיות של תקשורת ההמונים) ממלאות פונקציות רבות.

מאמרו של אליהוא כץ (1977) על הזרימה הדו-שלבית של התקשורת, הבליט את ההשפעה המוגבלת של תקשורת ההמונים. מאמרם של McCombs & Shaw (1972) עוסק בתקשורת כקובעת את סדר היום וקשורה לאסכולת מסורת ההשפעות החזקות של תקשורת ההמונים. המשך לכיוון זה הוא מאמרה של Noelle-Neumann (1974), ולפיו בכוחה של תקשורת ההמונים ליצור את מה שהחוקרת מכנה "ספירלת השתיקה", שבאמצעותה אפשר להבהיר תהליכים של עיצוב דעת קהל ושינויה.

מאמרו של Fiske (1986) מטפח תפיסה של תכני תקשורת. כשייך לאסכולת "התקשורת כתרבות", מעניק פיסק את תשומת הלב, וגם את האחריות, לנמען המפענח את המשמעויות המוצפנות בטקסט. עם זאת, פיסק אינו מתעלם מן הטיעון ההגמוני. אמנם האידיאולוגיה השלטת מוטבעת בטקסט, אך מבנה הטקסט והחברה הפלורליסטית כאחד מותירים מקום לדחיית המשמעויות ההגמוניות ולמשא ומתן על אופן הפענוח של הטקסט, ולכן המשמעויות ההגמוניות אינה מובטחת מראש.

ניתן לחלק את החדשות למספר קטגוריות ואבות-טיפוס, למשל: חדשות קשות, חדשות רכות, חדשות מאוחרות (Spot News), חדשות מתפתחות וחדשות נמשכות (Tuchman, 1972). חלוקה אחרת היא חלוקה לחדשות גולמיות ופרשנות רקע. Nordensterg (1972) מגדיר חדשות גולמיות, ככוללות אינפורמציה קצרה על אירוע שהתרחש במציאות, ופרשנות רקע שנועדה לערוך ניתוח ולעשות את החדשות הגולמיות למובנות לכל. עוד הוא קובע שבפרשנות אין הכוונה להתקשרות לנקודת השקפה מסויימת, או לתמיכה בנורמה מסויימת.

חוקרים רבים נתנו כללים לפרשנות, ביניהם: Cohen (1969) ו-Katz (1977). הנימה הכללית דומה: הכוונה היא לתת מהות לחדשות, הסברים על הרקע והגורמים של האירוע, ולהניחם בפרספקטיבה היסטורית; אולם אסור לתת ביטוי לעמדת המערכת או העיתונאי להשקפת עולמם, או לעשות שיפוט ערכי כלשהו.

Molotch and Lester (1974) מדברים על "הנחת האובייקטיביות", האומרת שקיים עולם "אי שם", והסיקור של אירוע נתון משקף את העולם הזה במידה

כלשהי של דיוק. זוהי אמנם הגדרה פשטנית, אולם ניתנים לנו קריטריונים ונורמות ברורות יותר (Tuchman, 1972):

אחריות - חדשות אחראיות אינן פועלות לפי העיקרון הפשוט של "לתת לציבור מה שהוא רוצה".

הגינות - אינן מקדשות מלחמה ואינן גואלות דם, נמנעות מכל העדפות ואינן מסלקות ביטויים ודעות של מיעוט.

העדר משוא פנים - אינן נוקטות עמדות מערכת ואינן תומכות בצדדים למחלוקות.

עצמאות - מלחצים של הממשל המרכזי והמקומי, מאינטרסים כלכליים וקבוצות לחץ אחרות, ומכל תלות אחרת.

פיכחון - יישוב דעת בהצגת חדשות.

דיוק - החדשות נבדקות, מאומתות ונדרשות לדיוק מירבי.

כל אלה אמורים, לדעת טוכמן, למנוע הטיה או עיוות, השמטה או מגמתיות-ערכיות, ולהציג את העובדות בלי שיקול אישי ועל פי ההיגיון המצוי.

כיצד משיגים אובייקטיביות? Tuchman (1972) מציעה ארבע אסטרטגיות המאפשרות להשיג אובייקטיביות:

1. **הצגת האפשרויות הסותרות**: בהצגת שני צדדיו של הנושא בלי להעדיף אחד מהם, הכתב מספק לקורא די נתונים לקבוע את דעתו.
2. **הצגת הוכחות מסייעות**: המורכבות מאיתור ומהבאת עובדות נוספות.
3. **שימוש נכון בציטוט**: בהבאת דעתו של מישאו אחר, הכתב מסלק עצמו מנטילת חלק בסיפור, ונותן לעובדות "לדבר בעד עצמן".
4. **בניית אינפורמציה בסדר הנכון**: כאן נכנס העניין של שיפוט החדשות, כאשר הכתב צריך להחליט אילו עובדות "חשובות" יותר.

לפי Schorr (1977), כדי להשיג אובייקטיביות כתב צריך להישאר צופה, ולראות מהצד את התמונה כולה בלי להיות חלק ממנה, ועל זה מוסיף Gans (1979): מניעת אידיאולוגיה כלשהי, ואפילו הימנעות מגיוס אנשים מזוהים.

כאשר מדובר בהשגת אובייקטיביות, תשומת לב מיוחדת ניתנת להשגת איזון, כאשר ההנחה היא שעמדה אחת צריכה להיות מאוזנת על ידי הצגת העמדה הנגדית. ה-BBC Handbook (1976), מציינ שתשומת לב רבה לאיזון היא אחת הדרכים בהם נוקט ה-BBC כדי להבטיח שלא יזוהה כתומך של צד מסויים; אולם אין הכוונה לאיזון מלאכותי של הדברים, דבר שיכול לגרום לבלבול. הכוונה היא לאזן בין ההשקפות השונות, אבל לא בהכרח במסגרת של

כל תכנית נפרדת, אלא לאורך זמן או סדרת תכניות. בנוסף לזה מציין ה-BBC Handbook שניסיון לאזן את החדשות בצורה מלאכותית יהיה עיוות שלהן. דברים דומים מודגשים גם בתדריך לעובדי החדשות ברשות השידור (הידוע כ"מסמך נקדי").

Nordenstreng (1972) מגיע למסקנה שאם לאורך זמן יוצגו פירושים שונים של הנושא הנדון, יובטח האיזון בטווח הארוך, ועמו המהימנות. בכל מקרה צריך להימנע מלהגיע לקיצוניות. ולבסוף: גם אם השגנו איזון כזה, צריך לזכור שהאיזון מבטיח יחס שווה (פרופורציה), אבל לא תמיד תשומת לב שווה (Hofstetter, 1976).

סוגיה נוספת (בתוך התחום של האובייקטיביות) שיש לשים אלה לב היא סוגיית הטייה. החוקרים Stevenson and Green (1980) אמרו: "הטייה, כמו פורנוגרפיה, קשה להגדירה אך קל לזהות אותה." ועוד הוסיפו: "הטייה, כמו יופי, היא בעיני המתבונן" (עמ' 119). הגדרות כאלו הופכות את עבודת החוקרים לקשה מאד (ויש שיגידו אף בלתי אפשרית), אולם חוקרים אחרים נותנים הגדרות יותר קונקרטיות. פלג (1981) מוסיף על כך וקובע שעיוות, סירוס או שיבוש בחדשות קורים כאשר ישנן השמטות בלתי מוצקות של עובדות בדיווח, וכאשר ישנן הדגשות יתר, חוסר הדגשה או סילוף. פלג מוסיף גם רשימה של סוגים אפשריים של הטייות, וביניהם:

- ◆ הטייה במקור החדשות - כך החדשות מוטות עוד בטרם התקבלו במערכת.
  - ◆ הטייה באמצעות סלקציה של חדשות.
  - ◆ הטייה בשימושי לשון - על ידי בחירה בשמות תואר חיוביים או שליליים.
  - ◆ הטייה בדימויים - ע"י שימושי לשון שונים וגם ע"י סגנון הצגת החדשות.
- לגבי השפה שבה משתמשים בחדשות אומר פלג: "הנורמה של אובייקטיביות בלשון החדשות תובעת שהמעבר מעולם האובייקטים (המציאות), לעולם הסימונים של השפה, יהיה נעדר שיפוטים ערכיים, וימנע מכל טקסט 'טעון'" (עמ' 96-97).

Schiller (1979) טוען שישנה אמת-מידה נורמטיבית של דיווח חדשותי, אולם Gans (1979) משיב שזה אינו מונע חדירה של השקפות מודעות ובלתי מודעות. היות שהחדשות הן תוצאה של מיון ושיחזור, הנעשות ע"י העיתונאים והעורכים (שומרי הסף) (White, 1964), אומר פלג (1981) שהגיוי לאתר את הטייה בערכים האישיים של העיתונאים. הוא מוסיף שעבודת העיתונאים מושפעת גם מניסיונם האישי - התרבותי והחברתי - והוא זה שמגדיר את השקפותיהם

הפוליטיות והחברתית. גם חוקרים אחרים, כמו Hofstetter (1976), מסכימים ביניהם שהעולם שעליו מדווחים העיתונאים, או מפרשים אותו, הוא עולם התואם את הדיספוזיציות הפסיכולוגיות והפילוסופיות שלהם, ודעותיו האישיות של העיתונאי נותנות גוון מסויים לכתבותיו.

בישראל פעלו ופועלים מוסדות וגופים שתמכו לביסוסה של תפיסת "האחריות החברתית" בארץ, ובראשם מועצת העיתונות. על מנת שהעיתונות תשרת את הציבור ותגלה אחריות כלפי החברה, יש צורך במעין אמנה וכן בהסדרי פיקוח. למעשה, העיתונאים והעיתונאים בארץ כפופים במקביל לשתי מערכות נורמטיביות המגבילות את פעולותיהם:

(א) **חיצוניות** הכוללת חוקים, תקנות, פקודות וכללים, הנקבעים על ידי

הרשות המחוקקת או הרשות המבצעת.

(ב) **פנימית** המורכבת מכללי אתיקה, הנקבעים על ידי מוסד התקשורת

עצמו.

ההגבלות נגזרות מן הצורך לאזן בין ערכים שונים, ולעתים מנוגדים, המצויים בבסיס התפיסה הליברלית, ותפיסת "האחריות החברתית". מועצת העיתונות בישראל, הנתפסת כגוף העליון של מוסד התקשורת בישראל, היא המנסחת את כללי האתיקה של העיתונות ואמורה לפקח על מימושה. ב-1996 אישרה המועצה תקנון חדש, שבו הוגדרו מחדש מטרות ותפקידים. בין המטרות:

1. לשמור על חופש העיתונות ועל זכות הציבור לדעת.

2. להיאבק נגד מגמות שיש בהן כדי להגביל אספקת מידע בעל עניין ציבורי.

הנוסח האחרון של תקנון האתיקה כולל עשרים וחמישה סעיפים, האמורים להנחות כל עיתון וכל עיתונאי. מבין הסעיפים שחשובים לדיונו זה:

♦ **חופש העיתונות ואחריותה המקצועית** - עיתון ועיתונאי יהיו נאמנים לחופש העיתונות ולזכות הציבור לדעת, בהגישם לציבור שירות מקצועי ובפרסום מדויק, הוגן ואחראי של ידיעות ודעות.

♦ **נאמנות לאמת** - לא יימנעו עיתון ועיתונאי מלפרסם מידע שקיים עניין ציבורי בפרסומו, לרבות בשל לחצים פוליטיים, כלכליים או אחרים.

♦ **אובייקטיביות** -

1. עיתון או עיתונאי יבחינו בין ידיעות לבין דעות.

2. ידיעה המתפרסמת במסגרת של הבעת דעה, יחולו עליה כללי האתיקה הנוגעים לידיעות.

3. פרסום ידיעות יהיה הוגן וללא הטייה.

4. הכותרת לא תהיה מטעה.

ממחקרו של **אלי אברהם** (1993), וממחקרים אחרים שאציג, נראה שכללי האתיקה מופרים, ונמצא הטיות למכביר. על פי אלי אברהם עולה, שהעיתוננים הארציים כמעט שהתעלמו מהצרכים התקשורתיים של מגזרי אוכלוסייה שלמים. אלי אברהם במחקרו מצביע על סיקור תקשורתי טעון סטיגמות של עיירות פיתוח. מגזרים שונים פתחו אמצעי תקשורת שהיו בבחינת מחאה כלפי אמצעי התקשורת הארציים וכישלונם לספק את הצרכים התקשורתיים של מיעוטים אלה. המגזר החרדי הוא אחד מהמיעוטים.

אחת השאלות הבסיסיות בכל תהליך תקשורת היא, האם יש פערים בין המשמעויות שהמוען מצפין לבין המשמעויות שהנמען מפענח. שאלה זו נבחנה בהקשר הישראלי על ידי **תמר ליבס ורבקה ריב"ק** (1992). במחקרן הן בחנו אלו פירושים מעניקים צופים בעלי עמדות פוליטיות שונות לאירועי האינתיפאדה הראשונה שסוקרו בטלוויזיה.

שפת הדיווח - לשון העיתונאים, נחקרה על ידי **יצחק רועה ורפאל ניר** (1992). שניהם דנים באסטרטגיות השונות של "מסורת דיבור", כלומר: איזכור אמירות בגוף הטקסט העיתונאי, תוך התייחסות למשמעויות האידיאולוגיות הגלומות באסטרטגיות אלה. הם מזהים כמה אסטרטגיות, שניתן למקמן על רצף, שבקצה אחד ציטוט דברים ובקצה שני - דיווח עקיף של הדברים שנאמרו. **רפאל ניר ויצחק רועה** בחנו כיצד שני עיתוננים ישראלים סיקרו את אירועי האינתיפאדה הראשונה. המסקנה העיקרית היא, שהסיקור ב"הארץ" וב"ידיעות אחרונות" מלמד שמשקלם של הקונצנזוס ושל האידיאולוגיה הלאומית השלטת רב מזה של נורמות ומנהגים מקצועיים בעיתוננים, עד כדי המעטה בחשיבות אירועי האינתיפאדה.

ד. השיטה לקריאה השוואתית בעיתונות

ניתוח התוכן

עיקר הניתוח מתבסס על ניתוח תוכן, כמותי ואיכותי. נבדקו מספר משתנים הקשורים במבנה, בצורה ובתוכן של ידיעה, כתבה חדשותית, ראיון, תחקיר, מאמרים, וכן תצלומים ועזרים גרפיים.

שיטת הדגימה

1. **אוכלוסיית המחקר** - לצורך המחקר נבחרה העיתונות הכתובה בלבד, וזאת ממספר סיבות, אשר העיקרית היא חוסר נגישות (כספית) לחומר טלוויזיוני.

2. **העיתונים שנבדקו** - "ידיעות אחרונות", "הארץ", "הצופה" ו"יתד נאמן". מגוון העיתונים מאפשרים שונות גדולה בין סוגי העיתונים, החל מעיתון אליטה ועד עיתונים בעלי כיוון אידיאולוגי מוגדר. נאספו נתונים בנובמבר 2000 ובדצמבר 2000 בארבעה עיתונים, שבדקו מספר משתנים.

בעיות מתודולוגיות

כמו בכל ניתוח תוכן, ישנה אפשרות להטיה בניתוח מסרים תקשורתיים. יתכן שלמרות רצון לנקוט בזהירות ולהקדיש תשומת לב רבה לתהליך הקידוד, תוך שמירה על קטגוריות מוגדרות היטב, היתה השפעה בצורה כל שהיא על ניתוח הממצאים. כדי שהשפעה זו תוגבל למינימום, וכדי להפריד בין דעות וערכים פרטיים כחוקרים לבין ניתוח החומר, התקיימה בדיקה של קטגוריות ברורות מוגדרות היטב לניתוח התוכן.

חשיבות הקריאה ההשוואתית

מחקרים נעשו בתחום של סיקור חדשות וטקסטים בעיתונות הכתובה והמשודרת, מחקרים שעסקו בנושאים של זרימת חדשות, בחירה, עריכה, קהל, השוואה בין טקסטים ועוד. ניתן לומר שהנושא ראוי לעיון ולמחקר. הקריאה ההשוואתית ביקשה למצוא דפוסים אופייניים בסיקור בתחום המבנה, הצורה והתוכן של טקסטים חדשותיים מקבילים ככלי לחידוד הקריאה הביקורתית. **התקיימו "קריאות" השוואתיות מקבילות בתאריכים שונים.**

ה. איסוף הנתונים

המקורות

איסוף הנתונים נעשה ממידגם של העיתונים: ידיעות אחרונות, הארץ, הצופה ויתד נאמן, מהתאריכים 17.11.00 ו-19.11.00.

הארץ נחשב לעיתון איכותי, שנקרא בקרב הציבור המשכיל.

ידיעות אחרונות נחשב לעיתון פופולרי, המיועד לקהל מטרה מגוון.

הצופה נחשב לעיתון מפלגתי, שנקרא בציבור המזרחי (דתיים לאומיים).

יתד נאמן - עיתון שנקרא בקרב הציבור הליטאי-אשכנזי בחברה החרדית.

ההנחה היא ש"הארץ" יהיה מאוזן יחסית עם נטייה שמאלה, היות וציבור קוראיו נחשב לאליטה שמזוהה עם השמאל הישראלי. בעוד ש"ידיעות אחרונות" ישקף עמדות של 'עמך', תוך נטייה לדרמטיזציה בדיווח ולפנייה

לרגשות הקוראים. לעומתם "הצופה" ו"יתד נאמן" פונים לציבור מאד ספציפי, והדבר יתבטא בדרך סיקורם ובנטייתיהם הימניות.

המשתנים

המשתנים הלא-מילוליים המשפיעים על בולטות נבדקו בידיעה הכוללת, אבל המשתנים הלשוניים נבדקו בעיקר בכותרות (כולל כותרות משנה), משני טעמים:

1. החשיבות המיוחדת של הכותרת עבור קורא העיתון בימנו, שהוא בעיקר "צרכן כותרות".
  2. את הכותרות מנסח עורך, שמערכת העיתון ממנה. לפיכך ניתן לראותו כמייצג את עמדת העיתון. זאת בניגוד לידיעה, שבה הסגנון האישי של הכתב בא לידי ביטוי.
- בדיקת הדיווחים והכותרות התמקדה בכמה משתנים:
1. מספר הידיעות שקשורות ליחסי ערבים-יהודים בכל אחד מהעיתונים באותו יום.
  2. מידת הבולטות של הדיווחים על פי:
    - א. מיקום הידיעה.
    - ב. היקף הידיעה.¹
    - ג. קיום כותרות.
    - ד. תצלום נלווה.
  3. ההתייחסות אל ה"שחקנים" משני צידי הסכסוך - ישראלים מול פלשתינים - מתוך הנחה שאופן האיזכור של שחקן אינדיבידואלי או קולקטיבי קשור בתפיסה מסוימת של מהות הסכסוך.
  4. הכינוי שנותן כל עיתון לאירועים משקף עמדות שונות לגבי האירועים.

1. לגבי היקף הידיעה קבעתי קטגוריות: קטנה - בין שמינית לשישית מהעמוד; בינונית - כרבע עמוד; גדולה - בין חצי לשלוש רבעים מהעמוד; ועמוד שלם. לגבי "הארץ", שבו העמוד גדול פי שניים, הקטגוריות מתייחסות לחצי עמוד.

1. הממצאים²

יום ראשון, כא בחשון תשס"א (19.11.2000)

"הארץ"

1. **הכתרת:** ערפאת הורה לעצור האש משטחי ישראל: המבחן ביישום ולא בפועל. **המיקום:** עמוד 1. **ההיקף:** בינוני. **תצלום:** תמונה גדולה וצבעונית של חייל צה"ל מוביל גיפ צבאי ליד כפר עמר בגדה.
2. **הכתרת:** חייל צה"ל ושבעה פלשתינאים נהרגו בעימותים. **המיקום:** עמוד 1. **ההיקף:** בינוני. **תצלום:** תמונת פספורט צבעונית של החייל שנהרג. תוכן: העיתון בחר לדווח באותה ידיעה על מותו של חייל צה"ל ועל מותם של שבעה פלשתינאים.
3. **הכתרת:** קצין פתח התגנב לחממות כפר דרום וירה בחייל צה"ל מטווח קצר. **המיקום:** עמוד 2. **ההיקף:** גדולה. **תצלום:** (א) תמונה של חייל צה"ל יורה לעבר פלשתינים אתמול בחברון, בצירוף כתובית שטוענת ש"רצף האירועים מעיד על היקף גדול במיוחד של פעילות יזומה משני הצדדים"; (ב) מפה שמייצגת את מקום הפיגוע.
4. **הכתרת:** הרוגים ישראלים ופלשתינאים במהומות. **המיקום:** עמוד 2. **ההיקף:** דיאגרמה בלבד, שלפיה ניתן לראות באופן מובהק שמספר ההרוגים הפלשתינאים גבוה בהרבה מהישראלים. **תצלום:** אין.
5. **הכתרת:** עלייה בתקריות ירי, ירידה בהפגנות האלימות. מיקום ידיעה: עמוד 2. **ההיקף:** בינוני. **תצלום:** אין. תוכן: הכתבה סוקרת את הפיגוע בכפר דרום, תקרית שבה נהרגו ערבים, ואת התקרית ביריחו שלפיה נהרגו שני קצינים במשטרה הפלשתינאית בידי צלפים של צה"ל. בסוף הידיעה כתוב שצה"ל מוסר שמדובר בפעילות יזומה.
6. **הכתרת:** 7 פלשתינאים נהרגו בשטחים. **המיקום:** עמוד 2. **ההיקף:** קטן מאוד. **תצלום:** אין. תוכן: הידיעה מציינת את שמות ההרוגים וגילאיהם בלבד.
7. **הכתרת:** ויצמן ייפגש היום עם מובראק לדיון במצב, הפגישה תתקיים לפי הזמנת הנשיא המצרי. **המיקום:** עמ' 3. **ההיקף:** קטן. **תצלום:** אין.

2. סדר כתיבת הממצאים הוא על פי הסדר שנכתבו בעיתון.

8. **הכתרת:** אנשי ביטחון פלשתינאים, נתקשה לכפות עצירת ירי. **המיקום:** עמוד 3. **ההיקף:** בינוני. **תצלום:** תמונה של ילדים פלשתינאים צופים בהלוויה.

"ידיעות אחרונות"

1. **הכתרת:** יצא בשלום מלבנון, נהרג ברצועת עזה. **המיקום:** עמוד 1. **ההיקף:** גדול. **תצלום:** (א) תמונת פספורט של החייל שנהרג; (ב) תמונת ארכיון של אחד החיילים שנפצע אנושות בעזה מ-24 במאי 2000, כשהוא מניף את דגל היציאה מלבנון. תוכן: הכותרת ואף כותרת המשנה והתמונות הם ניגודיות - מדגישות את הניגודים הבאים לידי ביטוי בידיעה עצמה. סגנון זה מגביר את המרכיב הדרמטי בסיפור. בהמשך הידיעה, בעמוד 2 ו-3, גם כן בוחרים להשתמש בכותרת ניגודית - "השרות בלבנון עבר בשלום, משימת השמירה בעזה הסתיימה באסון". הידיעה מספרת על החיילים, וכיצד משפחותיהם קיבלו את הידיעה, ועל שיחת הטלפון האחרונה עם אמא. תמונה: תמונה גדולה של האב שבנו נפצע אנושות ותמונות החיילים.
2. **כותרת גג:** חילופי האשמות בין צה"ל לראש מנגנון הבטחון הפלשתיני. **הכתרת:** אלוף פיקוד הדרום: לא נהסס לפגוע בבכירי מנגנון **המיקום:** עמ' 4. **ההיקף:** גדול. **תצלום:** תמונה של אלוף פיקוד דרום בעת ביקור בזירת הפיגוע.
3. **הכתרת:** מוחמאד דחלאן: אין לי כל קשר לפיגוע. **המיקום:** עמוד 4. **ההיקף:** גדול. **תצלום:** צילום ארכיון של מוחמאד דחלאן. בעמודים 5-9 ישנה **כותרת גג:** "אש בשטחים", בליווי תמונות של מחבלים רעולי פנים.
4. **הכתרת:** הפלשתינים הפצירו בישראל: אל תגיבו על האירוע בכפר דרום. **המיקום:** עמוד 5. **ההיקף:** עמוד שלם. **תצלום:** תמונת פספורט של המחבל בשחור לבן.
5. **הכתרת:** ירידה בתקריות האש בעקבות הוראת ערפאת. **המיקום:** עמוד 7. **ההיקף:** כמעט עמוד שלם; הכותרת תופשת כמעט חצי עמוד. **תצלום:** אין.
6. **הכתרת:** תושיה תחת אש. **המיקום:** עמ' 6. **ההיקף:** כ-8 שורות, אך התמונות ממלאות את כל יתר העמוד. **תצלום:** (א) החיילים נחלצים מהגיף הבוער (תיאור המקרה); (ב) תמונה קטנה יותר של הגיף שעולה באש.
7. **הכתרת:** ויצמן: "אני חייב לעשות מעשה". **המיקום:** עמוד 9. **ההיקף:** גדול. **תצלום:** ויצמן ומובראק בתמונה מהארכיון.

8. **הכתורת:** מנכ"ל האו"ם צפוי להגיע ידון בשיגור משקיפים. **המיקום:** עמוד 9. **ההיקף:** קטן. **תצלום:** אין.
9. **הכתורת:** פסגת הנשים הערביות הראשונה מזדהות עם האינתיפדה. **המיקום:** עמודים 10-11. **ההיקף:** 2 עמודים. **תצלום:** תמונות של נשות המנהיגים הערבים: עבדאללה השני, ערפאת, מובראק וכו'.
10. **הכתורת:** בעקבות המהומות: האוצר יגבש קיצוץ של כ-2 מיליארד שקל בתקציב 2001. **המיקום:** כותרת ראשית בעמוד הראשון של מוסף הכלכלה, כחצי עמוד. **ההיקף:** גדול. **תצלום:** אין.
11. **הכתורת:** בעקבות אזהרה של ממשלת ארה"ב: 75% מהתיירים האמריקנים ביטלו הגעתם לארץ. **המיקום:** עמוד 2 במוסף הכלכלה. **ההיקף:** בינוני. **תצלום:** תמונה של שר התיירות, אמנון ליפקין שחק.

"הצופה"

1. **כותרת גג:** סמ"ר ברוך שניר נהרג ושני חיילים נפצעו - אחד מהם אנוש - מירי של קצין פלשתיני. **הכתורת:** פיגוע בחממות כפר דרום בהוראה של מוחמד דחלאן. **כותרת משנה:** המחבל כיהן כסגן מפקד "הכח המבצעי" בבטחון המסכל של דחלאן. **המיקום:** עמ' 1. **ההיקף:** גדול. **תצלום:** החייל שנהרג.
2. **הכתורת:** כוח צה"ל חיסל שני מפקדים פלשתינים בכירים שביצעו ירי באזור יריחו. **המיקום:** הכותרת בעמוד הראשון, והמשך הידיעה בעמוד. **ההיקף:** קטן. **תצלום:** אין.
3. **הכתורת:** שני גיפים של צה"ל נשרפו מבקבוקי תבערה. **המיקום:** עמוד 1, והמשך בעמוד 3. **ההיקף:** בינוני. **תצלום:** תמונה של הגיף השרוף.
4. **הכתורת:** נמשכים המגעים להסכם על הצגת פקחים בינלאומיים ביש"ע. **המיקום:** עמוד 1, והמשך בעמוד 2. **ההיקף:** קטן. **תצלום:** אין. תוכן: הדגשת המשמעות שהכנסת הפקחים תקבע את גבולות השליטה הפלשתינית.
5. **הכתורת:** בעקבות הכרזת ערפאת כי הורה להפסיק את הירי משטח A לשכת ברק: רק בעוד כמה ימים נדע אם אכן פחתה האלימות ביש"ע. **המיקום:** עמוד 2. **ההיקף:** בינוני. **תצלום:** אין.
6. **הכתורת:** אלוף סמיה - צה"ל יפגע בבכירי כוחות הביטחון. **המיקום:** עמ' 2. **ההיקף:** קטן. **תצלום:** אין.

7. **הכתורת:** רימון רסס הושלח לעבר תחנת משטרה בירושלים. **המיקום:** עמ' 2. **ההיקף:** קטן. **תצלום:** אין.
8. **הכתורת:** האב קיבל את הידיעה על פציעת בנו באמצע תפילת השבת. **המיקום:** עמוד 3. **ההיקף:** קטן. **תצלום:** אין.
9. **הכתורת:** ירי על בסיס טירוני גולני בצפון השומרון. **המיקום:** עמוד 3. **ההיקף:** בינוני. **תצלום:** אין.
10. **הכתורת:** סוכל פיגוע באזור החממות של מורג. **המיקום:** עמוד 3. **ההיקף:** קטן. **תצלום:** אין.
11. **הכתורת:** כח צה"ל חיסל שני מפקדים פלשתינים בכירים שבצעו ירי באזור יריחו. **המיקום:** עמוד 3. **ההיקף:** קטן. **תצלום:** אין.
12. **הכתורת:** ויצמן יפגש היום עם מובראק להביא להפסקת האלימות בשטחים. **המיקום:** עמוד 4. **ההיקף:** קטן. **תצלום:** אין.
13. **הכתורת:** טנקים מול הערים ובצמתים. **כותרת משנה:** בשבועיים האחרונים הוצבו טנקים מול הערים הערביות ובצמתים ביו"ש. **המיקום:** עמ' 6. **ההיקף:** בינוני. **תצלום:** תמונה של טנק.
14. מדור של מכתבים למערכת: קול קורא. 4 מכתבים למערכת וכולם קשורים ליחסי ערבים יהודים, כולם בעלי דעות ימניות, וכותבים נגד ברק.
15. **עמדות:** 3 עמדות, מתוכן 2 קשורות ליחסי ערבים יהודים: (א) הבלגה ומה לאחריה - יהודית דסברג תוקפת את מדיניות הממשלה בתגובה המאופקת על הפיגועים; (ב) הפקרת גילה - פשע מדיני ביטחוני - אברהם מלינסקי.

"יתד נאמן"

1. **הכתורת:** במוצב סמוך לכפר דרום - יום לאחר שערפאת הורה לאנשיו שלא לירות מתוך האזורים הנמצאים בשליטה פלשתינית. חייל נהרג ושניים נפצעו אחד באופן אנוש מפיגוע ירי שביצע קצין פלשתינאי. **המיקום:** עמ' 1, והמשך בעמ' 3. **ההיקף:** גדול. התוכן: פרטים על האירוע והתחקיר שנעשה. בקשת הרשות שלא להגיב לאירוע, אך אין מידע על המשפחה והחיילים עצמם.
2. **הכתורת:** צה"ל יפגע בבכירי כוחות הביטחון הפלשתינים אם יימשכו הפיגועים. **המיקום:** עמוד 1. **ההיקף:** בינוני.

3. **הכתורת:** צה"ל ממשיך לחוץ לתוספת של מיליארד וחצי שקל בתקציב הביטחון. **המיקום:** עמ' 1, והמשך בעמ' 2. **ההיקף:** קטן. התוכן: הידיעה מציינת שמצפים להחלטת הקונגרס בנוגע לסיוע של 800 מיליון דולר.
4. **הכתורת:** ערפאת: "עושה ככל יכולתי לעצור הירי". ברק: "המבחן במעשים ולא בדיבורים". **המיקום:** עמוד 3. **ההיקף:** בינוני.
5. **הכתורת:** צה"ל חילץ 12 פלשתינים מבית בוער. **המיקום:** עמ' 3. **ההיקף:** קטן.
6. **הכתורת:** סוהא ערפאת לאמהות בישראל: "חרפה שבניכן הורגים ילדים". **המיקום:** עמוד 3. **ההיקף:** קטן. תוכן: מסופר על כינוס הנשים הראשון שנפתח בשבת בקהיר ויימשך שלושה ימים.
7. **הכתורת:** נתניהו: ערפאת אינו רוצה שלום לצד ישראל. **המיקום:** עמוד אחרון. **ההיקף:** בינוני. תוכן: בידיעה מצויין שהוא רוצה שלום אך במקום ישראל. את הדברים אמר ביום ו' בפני ראשי קהילות יהודי צרפת, שהגיעו לאות הזדהות עם ישראל.
8. מאמר פרשנות. המאמר עוסק בפיגוע הירי שנעשה ע"י קצין פלשתיני - מאמר בעל דעה ימנית.

יום שישי, יט בחשוון תשס"א (17 בנובמבר 2000)

"הארץ"

כותרת - חדשות

1. **הכתורת:** ישראל תמנע מעבר סחורות ודלק לרשות הפלשתינאית. **המיקום:** עמוד 1. **ההיקף:** גדול. **תצלום:** תמונה של יאסר ערפאת עם השליח האמריקני דניס רוס בעזה.
2. **הכתורת:** אירופה בעד מדינה פלשתינית "בזמן הקרב". **המיקום:** עמוד 1. **ההיקף:** בינוני. **תצלום:** אין.
3. **כותרת גג:** בניגוד לטענות, צה"ל אינו משתמש בתחמושת אסורה. **הכתורת:** החיילים לא יורים כדורי דום דום. **המיקום:** עמוד 1. **ההיקף:** בינוני. **תצלום:** ציור של כדור הצלפים צה"לי.
4. **הכתורת:** ברק לא הורה לאוצר להקפיא כספי הרשות. **המיקום:** עמוד 2. **ההיקף:** גדול. **תצלום:** משאיות מעבירות סחורה בין ישראל לעזה.
5. **הכתורת:** גורמים לא ממשלתיים באירופה יוזמים "כח הגנה על פלשתינאים". **המיקום:** עמוד 2. **ההיקף:** קטן. **תצלום:** אין.

6. **הכתרת:** נציגי ישראל ואש"ף באו"ם דנו בהצבת כוח בינלאומי. **המיקום:** עמוד 2. **ההיקף:** בינוני. **תצולם:** ראש הממשלה ברק ושר החוץ הרוסי איונוב.
7. **הכתרת:** צה"ל אינו מאפשר לח"כים ערביים לפגוש את ערפאת. **המיקום:** עמוד 2. **ההיקף:** קטן. **תצולם:** אין.
8. **הכתרת:** 2 פלשתינאים נהרגו ו-2 מתו מפציעהם; תקריות הירי פחתו. **המיקום:** עמוד 3. **ההיקף:** גדול. **תצולם:** חייל צה"ל חותך צמיגי מכונית שנהגה ניסה לעקוף מחסום צה"ל.
9. **הכתרת:** התנגדות פלשתינית מעטה לפעילות פתח. **המיקום:** עמוד 3. **ההיקף:** קטן. **תצולם:** אין.
10. **הכתרת:** החייל שנהרג ברצועה נפגע גם מירי חברו. **המיקום:** עמוד 3. **ההיקף:** קטן. **תצולם:** אין.
11. **כותרת גג:** גוש קטיף - תושבים מתלוננים כי ידיו של צה"ל כבולות. **כותרת:** הרבנים דורשים להשיב ירי לבתים. **המיקום:** עמוד 5. **ההיקף:** גדול. **תצולם:** מהומות באזור גוש קטיף.
12. **הכתרת:** חשד: אנשי דחלאן ניסו לחטוף את חיילי צה"ל שתעו בדרכם השבוע. **המיקום:** עמוד 5. **ההיקף:** בינוני. **תצולם:** אין.
13. **הכתרת:** ח"כ מוסי רז: תושבי התנחלויות מבקשים לעזוב עקב המצב הביטחוני. **המיקום:** עמוד 5. **ההיקף:** קטן. **תצולם:** אין.
14. **הכתרת:** תושב מזרח ירושלים נעצר בחשד לחברות בתנוים. **המיקום:** עמ' 5. **ההיקף:** קטן. **תצולם:** אין.
15. פרשנות - אמיר אורן. פחות דלק לפלשתינים, יותר ביטחון בהסדר קבע. **מוסף הארץ -** אין ידיעות בנושא. **הארץ כלכלה -** אין ידיעות בנושא.
- גיליון יום שישי**
16. **הכתרת:** רגע אחד לפני רד החשכה. **כותרת משנה:** תושבי גוש קטיף מתקשים להתרגל למציאות החדשה, ויש המתגעגעים לימים שבהם היה אפשר להסתפר בחאן יונס. סכנת החיים מוחשית כל כך עד שכל רעש מעורר פניקה. **המיקום:** עמוד 2. **ההיקף:** עמוד שלם. **תצולם:** צומת טחנת הקמח בגוש קטיף.
17. **הכתרת:** איך יוצאים מזה. **כותרת משנה:** האלוף משה יעלון אמר לעמיתיו כי לא היתה לישראל מערכה חשובה מזו מול הפלשתינאים, ובכלל זה ערביי

- ישראל, מאז מלחמת תש"ח; בעיניו זו בעצם המחצית השנייה של תש"ח.
המיקום: עמוד 3. **ההיקף:** עמוד שלם. **תצלום:** ציור של ערפאת.
 18. **הכותרת:** על מדיניות ההבלגה של היישוב היהודי. **המיקום:** עמוד 4.
ההיקף: גדול. **תצלום:** ירי של כוחות צה"ל לעבר בית ג'אלה.
 19. **הכותרת:** לא אחזנו בנשק ולא באבנים, החזקנו בנרות. **כותרת משנה:** 120
 אקדמאים, אנשי ציבור ואנשי רוח פלשתינאים חתמו על "פניה דחופה
 לציבור הישראלי", שהתפרסמה כמודעה בהארץ בשבוע שעבר, הקוראת
 לשלום צודק בין הפלשתינאים לישראל. **המיקום:** עמוד 6. **ההיקף:** עמוד
 שלם. **תצלום:** תמונות של חמישה מהם. פרשנות - מתוך 6 מאמרים, 2
 עוסקים ביחסי ערבים-יהודים.
 20. **הכותרת:** הרחוב תופס פיקוד, מאת: דני רובינשטיין.
 21. **הכותרת:** מי שולט בשטח, מאת: זאב שיף.

"ידיעות אחרונות"

כותרת

1. **הכותרת:** ישראל: נסכים להצבת פקחים בינלאומיים בהסכם שלום.
המיקום: עמוד 1. **ההיקף:** בינוני. **תצלום:** אזור הקרבות בבית ג'אלה
 אתמול, אחרי ההפצצה של צה"ל. **כותרת:** גג לעמודים 2-5: "אש בשטחים".
2. **הכותרת:** הנשיא קצב: להפסיק את ההבלגה בשטחים. **המיקום:** עמוד 2.
ההיקף: בינוני. **תצלום:** אין.
3. **הכותרת:** בית ג'אלה המופצצת: דברים שרואים משם. **המיקום:** עמוד 3.
ההיקף: עמוד שלם. **תצלום:** (א) בית ג'אלה: שוטרים פלשתינים מביטים על
 שכונת גילה; (ב) פלשתיני בביתו ההרוס.
4. **הכותרת:** ישראל: משקיפים בינ"ל רק לפיקוח על הסכם. **המיקום:** עמוד 4.
ההיקף: גדול. **תצלום:** מחאת המתנחלים.
5. **הכותרת:** רה"מ הורה: לא להעביר כספים לרשות הפלשתינית. **המיקום:**
 עמוד 4. **ההיקף:** בינוני. **תצלום:** אין.
6. **הכותרת:** "מטען הנפץ" התגלה כפלסטלינה. **המיקום:** עמוד 5. **ההיקף:**
 גדול. **תצלום:** שוטרים ליד מטען הדמה.
7. **הכותרת:** מחאת חיילי המילואים גוברת: יפגינו מחר נגד "הפקרת פצועים".
המיקום: עמ' 5. **ההיקף:** גדול. **תצלום:** תמונה של החייל שפתח בגל
 המחאה.

מגזין ממון - אין ידיעות בנושא.

המוסף לשבת

8. **הכתורת:** גבול הסבלנות. **כותרת משנה:** לאחר שבועות ארוכים של התאפקות ומבוכה ניצתה השבוע האש בקרב המתנחלים. **המיקום:** כותרת על כל העמוד הראשון של המוסף, והשאר בעמ' 8-9. **ההיקף:** שלושה עמודים. **תצלום:** תמונות של מתנחלים.
9. **תחקיר. הכותרת:** מתוך כ-3000 שוטרים במחוז הצפוני, רק כמה מאות יועדו מראש לטפל במהומות. **המיקום:** עמודים 4-5. **ההיקף:** 2 עמודים. **תצלום:** פרדיס, שוטרים מול שרידי אוטובוס שהועלה באש בידי מתפרעים.
10. **הכתורת:** הרמטכ"ל דורש צעדי הרתעה. **המיקום:** עמוד 7. **ההיקף:** עמוד שלם. **תצלום:** (א) רמאללה השבוע; (ב) מופז.
11. **הכתורת:** ברק בשיחת רקע לעיתונאים בושינגטון: "בסוף יהיו באיזור שתי מדינות, ישראל ופלשתיין". **המיקום:** עמודים 10-11. **ההיקף:** 2 עמודים. **תצלום:** ברק במסיבת עיתונאים בושינגטון.
12. **הכתורת:** מה שלא שלא הבנו בעברית, למדנו בערבית. **כותרת משנה:** לאחר מהומות הדמים, זאת המסקנה הדרושה לשם היערכות נכונה: הרשות הפלשתינית אינה אלא ארגון חזית של אש"ף. **המיקום:** עמוד 8. **ההיקף:** עמוד שלם. **תצלום:** יאסר ערפאת.

7 ימים

13. **תחקיר. כותרת גג:** לידיעות ועדת החקירה: ואלו נסיבות מותם של 13 ערביי ישראל, שהעזו להיקלע לקו האש בהפגנות מול המשטרה. **הכתורת:** באש חיה מטווח קרוב לפעמים בעין לפעמים בגב. **המיקום:** עמודים 24, 25, 27, 28, 30, 33. **ההיקף:** 6 עמודים. **תצלום:** תמונות של ההרוגים.

"הצופה"

1. **כותרת:** ישראל הקפיאה זמנית את הזרמת הכספים לרשות הפלשתינית. **המיקום:** כותרת בעמוד ראשון, והשאר בעמ' 4. **ההיקף:** בינוני. **תצלום:** אין.
2. **כותרת:** ידיעות בארה"ב: מו"מ חשאי עם פלשתינים על הצבת כוח משקיפי או"ם ביהודה ושומרון. **המיקום:** כותרת בעמוד הראשון והכתבה בעמ' 2. **ההיקף:** בינוני. **תצלום:** אין.

3. **כותרת גג:** עלו על טיל. **כותרת משנה:** נזק רב ליעדים הפלשתינים שתקפו מסוקי חה"א שלשום בלילה. **המיקום:** בעמ' ראשון כותרת ותמונה, והידיעה בעמ' 2. **ההיקף:** בינוני. **תצלום:** מטה הפתח בחברון לאחר ההפצה.
4. **כותרת גג:** התעמולה הפלשתינית לא לבד. **כותרת משנה:** רן כהן: אויבי השלום - החמאס, התנזים והמתנחלים. **המיקום:** עמוד 2. **ההיקף:** קטן. **תצלום:** אין.
5. **הכותרת:** ערפאת: מקווה לחדש את המו"מ לפני יציאת קלינטון מהבית הלבן. **המיקום:** עמוד 2. **ההיקף:** קטן. **תצלום:** אין.
6. **הכותרת:** הפגנת ענק של מועצת יש"ע בככר ציון - ביום רביעי הבאה. **המיקום:** עמוד 2. **ההיקף:** קטן. **תצלום:** אין.
7. **הכותרת:** מעצר פעילי תנזים - באיזור ירושלים. **המיקום:** עמוד 2. **ההיקף:** עמוד 2. **תצלום:** אין.
8. פרשנות. **הכותרת:** יומן מלחמה מאת: גונן גינת; **כותרת משנה:** שש לפני המלחמה, או הפוטוגניות של המנוצח. **המיקום:** עמ' 3. **ההיקף:** גדול. **תצלום:** אין.
9. **הכותרת:** מטעני נפץ - גם ברצועה. **המיקום:** עמ' 3. **ההיקף:** בינוני. **תצלום:** אין.
10. **כותרת גג:** כמה ימים לפני שאמה נרצחה - שולמית לישה כתבה מכתב לאהוד ברק. **הכותרת:** בתה של שרה לישה ז"ל: "מה יצא לנו מההסכמים? רצח, יריות, בקבוקי תבערה". **המיקום:** עמוד 4. **ההיקף:** גדול. **תצלום:** אין.
11. **הכותרת:** המפד"ל קוראת לראשי מוסדות הציונות הדתית להגיע לאהל המחאה. **המיקום:** עמוד 4. **ההיקף:** קטן. **תצלום:** אין.
12. **הכותרת:** יהלום: במקום להקים ממשלת חירום ממשיך ברק ב"חלום הבלחות של הסכם אוסלו". **המיקום:** עמוד 4. **ההיקף:** קטן. **תצלום:** אין.
13. **כותרת:** חברי הכנסת טיבי בראכה וא-סנע לא קיבלו אישור להיפגש עם ערפאת בעזה. **המיקום:** עמוד 4. **ההיקף:** קטן. **תצלום:** אין.

"יתד נאמן"

1. **כותרת:** לובי כלכלי פלשתינאי לוחץ על ערפאת לשוב לשולחן המו"מ. **המיקום:** עמוד 1, והמשך בעמוד 3. **ההיקף:** בינוני.

2. כותרת: ירידה בתקריות אתמול בשטחים, כנראה בעקבות תקיפת 4 יעדי פתח. **המיקום:** עמוד 1, והמשך בעמוד 3. **ההיקף:** בינוני.
3. **הכותרת:** ברק הורה להעביר 11 מיליון ש"ח לשכונת גילה. **המיקום:** עמוד 4. **ההיקף:** קטן.
4. **הכותרת:** המתנחלים: "סבלנותינו פקעה - ניקח את החוק בידיים" **המיקום:** עמוד 5. **ההיקף:** בינוני.
5. **הכותרת:** המיעוט הגדול משמיע קול. **כותרת משנה:** הלנו הם או לצרינו? - ויכוח נוקב בשאלה זו, בהקשר לערביי ישראל, חוצה את המערכת הפוליטית בארץ. **המיקום:** עמ' 8. **ההיקף:** 2 עמודים. **תצלום:** 3 תמונות מהמהומות.

יתד השבוע

6. **הכותרת:** אימת מלחמה. **כותרת משנה:** גורמים בטחוניים מעלים לאחרונה תסריטים מעוררי דאגה אודות סכנה של התדרדרות למלחמה כוללת * בצה"ל מציירים את מפת המלחמה, אם חלילה תיפתח, כעימות רחב היקף שיחל בשטחים ויגיע אף לחזית הסורית, הלבנונית, ואולי אפילו הירדנית. **המיקום:** עמודים 1, 2, 3, 19. **ההיקף:** כ-3 עמודים. **תצלום:** 4 תמונות מהאינתיפדה הנוכחית.

ז. דיון בממצאים

1. מספר דיווחי האינתיפדה

סיכום	19.11.00	17.11.00	
27	8	19	הארץ
24	11	13	ידיעות אחרונות
25	13	12	הצופה
13	7	6	יתד נאמן

ניתוח של מספר הידיעות שעסקו ביחסי ערבים יהודים בארבעת העיתונים בשני התאריכים מראים שבעיתון **הארץ** ישנו מספר הדיווחים הרב ביותר בנושאים העומדים על סדר היום הציבורי. לעומת העיתון **יתד נאמן**, שבו מספר הידיעות הקטן ביותר. מהיקפו הקטן של העיתון, וכן מהיותו עיתון מפלגתי לציבור מסוים - ציבור חרדי-ליטאי - אחד מתפקידיו הוא לשמש כביטאון התנועה. הוא מתמקד בנוסף לידיעות החדשותיות בידיעות פנימיות שמעניינות את ציבור קוראיו (ידיעות כמו: פסקי הלכה, אירועים בישיבות וכד').

הצופה, למרות היותו עיתון מצומצם למדי, מספר הידיעות הקשורות ליחסי ערבים יהודים הוא במקום השני (בסה"כ 2 ידיעות פחות מהארץ). ציבור קוראיו (על פי מנז"ר) הוא ציבור דתי-לאומי שרובו ימני, ואחוז ניכר ממנו נמנה עם ציבור המתנחלים. נושא יחסי ערבים-יהודים משפיע מאוד על חיי המתנחלים. ולא רק זאת: הנושאים הפוליטיים נמצאים בראש מעיינו של הציבור הדתי-לאומי.

ידיעות אחרונות אמנם מגיע למקום השלישי, אך ההבדל הוא ב-3 ידיעות בלבד. ניתן להסביר עובדה זו בהיותו עיתון פופולרי שמיועד לגוונים רבים באוכלוסייה.

2. סוג הידיעות

הידיעות קוטלגו על פי הנושא שבו עסקו:

1. מצב הערבים - פגיעה בערבים, הפצצות צה"ל, הרעת המצב הכלכלי.
2. מצב היהודים - פגיעה באזרחים ישראלים וכדו'.
3. ניטרלי - ידיעות שאינן משקפות מצב של צד אחד, או שנכתבו בצורה מאוזנת.

ניטרלי	מצב הערבים	מצב היהודים	
37%	40%	23%	הארץ
45.8%	29.1%	25%	ידיעות אחרונות
28%	16%	56%	הצופה
30.9%	23%	46.1%	יתד נאמן

ניתן לראות שהארץ נמצא בהצגת מצב היהודים במקום האחרון, בעוד שבסיקור מצב הערבים הוא במקום הראשון, הן בהשוואה לכלל העיתונים והן בהשוואה לכלל הידיעות. ניתן לראות בעיתון נטייה שמאלנית. לעיתון קהל יעד הנחשב כאליטה אינטלקטואלית, המזוהה עם השמאל, והומניסט, הדואג מאד למיעוט הערבי.

ידיעות אחרונות הציג את הערבים ואת היהודים כמעט באותה מידה, ורוב הידיעות בו היו ניטרליות. עובדה זו מצדיקה את היותו עיתון פופולרי שמיועד למגוון רחב של האוכלוסייה, ולכן הוא שומר על ניטרליות. עיתון **הצופה** הוא המוביל בידיעות על מצב היהודים, שהרי הוא מיועד לציבור ימני אמוני יהודי, שבמרכז השיח שלו מצבם של היהודים.

יתד נאמן - רוב הידיעות בו מסקרות את מצב היהודים, שהרי ציבור קוראי נחשב כציבור שמזדהה עם היהדות האמונית.

3. בולטות הידיעות

את מדד הבולטות ניתן לראות בהצגת הממצאים, ע"פ המשתנים שנבחרו. להלן ניתוח של שני המשתנים - הופעה בעמוד הראשון וצילום נלווה.

אחוז הדיווחים בעמוד הראשון

האחוז מכלל הידיעות בעמוד הראשון	האחוז מכלל הידיעות בנושא	סיכום	19.11.00	17.11.00	
33.3%	18.5%	5	2	3	הארץ
42.8%	12.5%	3	2	1	ידיעות אחרונות
70%	28%	7	4	3	הצופה
55.5%	38.4%	5	3	2	יתד נאמן

הצופה בצורה מובהקת, ולאחריו **יתד נאמן**, מדגישים את האירועים ומבטאים את דעותיהם הימניות, בעוד **הארץ** נמצא במקום האחרון. **ידיעות אחרונות** מאזן את בולטות האירועים בהתאם לאופיו הפופולרי, ומתאים את עצמו לציבור רחב יותר.

אחוז הדיווחים המלווים בתצלום

האחוז מכלל התמונות שפורסמו בעיתון	סיכום	19.11.00	17.11.00	
19.7%	15	5	10	הארץ
28.5%	24	10	14	ידיעות אחרונות
28.5%	4	3	1	הצופה
18.1%	4	0	4	יתד נאמן

ידיעות אחרונות נמצא במקום הראשון יחד עם **הצופה**. כאן מתגלה אופיו הפופולרי של **ידיעות אחרונות**, הנוטה להציג את האירועים באופן דרמטי. **הצופה** בחרו להבליט את האירועים, בשל אופיו הימני של העיתון. **הארץ** אמנם לא נמצא במקום האחרון, אך קרוב לו. העיתון מתרכז יותר בטקסט ופחות בתמונות, בשל אופיו הפחות דרמטי ויותר מילולי בהעברת מידע לקורא.

את מיקומו של **יתד נאמן** במקום האחרון ניתן להסביר בהעדפת העורכים לנצל את מספר התמונות המצומצם שבעיתון לנושאים המיוחדים אותו - נושאי דת וחדשות בעולם החרדי.

4. השימוש במאייכים טעונים

השימוש במאייכים בכותרות הוא טעון ויוצא דופן. הסיבה לכך נעוצה בסגנון הכותרות: ניסוח אליפטי עם עודפות לשונית מזערית. לכן ההנחה שהופעתו של מאייד טעון בכותרת עשוי לבטא אפקט ריגושי במיוחד.

האחוז מכלל הכותרות	סיכום	19.11.00	17.11.00	
11.1%	3	1	2	הארץ
25%	6	3	3	ידיעות אחרונות
16%	4	2	2	הצופה
15.3%	2	0	2	יתד נאמן

ידיעות אחרונות - במקום הראשון, מרבה באפקטים ריגושיים בשל אופיו הפופוליסטי. לעומת **הארץ**, שנמצא במקום האחרון בשל היותו עיתון "איכותני" המסקר את האירועים בצורה עניינית יותר.

5. התייחסות ל"שחקנים"

קטגוריות א-ד מתייחסות לשחקן במונחי הסטטוס הכללי שלו בחברה, בלי קשר למאורע עליו מדווח. לעומתן קטגוריות ה-ו מוסרות פרטים על השחקנים בהקשר של המאורע עצמו (כל המספרים באחוזים).

יתד נאמן		הצופה		ידיעות אחרונות		הארץ		שם
ערבים	יהודים	ערבים	יהודים	ערבים	יהודים	ערבים	יהודים	
33.35	33.3	28.5	28.5	18.1	18.1	30.7	15.3	שם
-	-	21.4	14.2	36.6	-	30.7	23	עיסוק/ מעמד
-	16.6	-	-	-	9	7.6	15.3	תושב/ מתנחל
16.6	-	7.1	-	18.1	-	30.7	7.6	השתייכות לאומית

-	-	-	-	-	-	-	-	תפקיד באירוע
-	-	-	-	-	-	-	-	מס' בלבד

מניתוח הנתונים עולה, שבאף אחד מהעיתונים ההתייחסות לאנשים איננה בהקשר המאורע. לגבי כינוי בשם ניתן לראות בהארץ נטייה לקרוא יותר לערבים בשם מאשר ליהודים, והדבר מראה על התייחסות אישית יותר לבני המיעוטים. בשאר העיתונים ההתייחסות זהה לגבי השם.

6. הכינוי למאורעות

המאורעות באינתיפאדת אלעקצה זכתה לכינויים רבים. השימוש בכינויים השונים למאורעות משקף גם נטייה להעניק לפעולות שנקטו הערבים הפלשתינים נגד ישראל מידה של "לגיטימציה", או לשלול מהם לגיטימציה כזו.

מספר הכינויים למאורעות בכל אחד מהעיתונים

יתד נאמן	הצופה	ידיעות אחרונות	הארץ	
-	-	1	-	אינתיפאדה
-	-	3	1	מהומות
-	-	1	1	הפגנות
-	-	1	2	תקריות
-	-	-	1	עימותים
-	-	1	-	אירועים
-	2	-	-	אלימות

אין נתונים מובהקים, אך ניתן להבחין בכינויים כמו "הפגנות" "תקריות" ו"עימותים" שנשמעים יותר לגיטימיים - 4 מהם בהארץ, ו- 2 בידיעות אחרונות.

ח. סיכום

ראינו שעיתונים השונים במגמתם, בהשקפתם ובקהל היעד שלהם, שונים מאד בסיקור הסכסוך הישראלי-פלשתיני. ברור הוא שכל עיתון יתן במה גדולה יותר לדעות שהוא מעוניין בהן, לאנשים שימלאו יותר את ציפיותיו, ולפרשנויות שיענו לצרכיו של קהל היעד שלו. ספק אם עיתונות אובייקטיבית ונייטרלית

לחלוטין הינה דבר אפשרי. אולי הגיוון הרב של העיתונים הקיימים, בסופו של דבר, הוא זה שיוצר את התמונה השלמה, המאוזנת והאובייקטיבית. העיתונות מעדכנת את הקוראים, ומציגה בפניהם דיווחים על המתרחש, לא רק בסביבתם הקרובה, אלא גם במקומות שעליהם אין להם מידע ממקורות אחרים. העיתונאים משמשים, אם כן, צינור שדרכו מתוודעים הקוראים לאזורים רחוקים, מחוץ להתנסותם היום-יומית הישירה. אם הקוראים אינם חווים את המתרחש במקומות אלה בעצמם, או מקבלים מידע מחבריהם או מבני המשפחה, הרי שהמידע שמגיע אליהם באמצעות העיתונים הוא הגורם המרכזי המשפיע על התייחסותם אל אזורים אלה, אל אנשים הגרים בהם ואל האירועים. מכאן, שקריאה השוואתית מספקת מידע מגוון, שמאפשר לקורא הביקורתי ליצור תמונת עולם יותר מאוזנת. בקריאה השוואתית כזו יש פוטנציאל חינוכי, שיכול ליצור מודעות ופתיחות לעמדותיו של האחר, ולהביא ליתר סובלנות.

הניסוח הלשוני-הרטורי, המרכיבים החזותיים הלא מילוליים ועוד, משתנים שהוצגו בקריאה ההשוואתית, משולים למסננת שדרכה נתפסת המציאות. סקירת עיתונים תוך קריאה השוואתית הנעשית באותו היום על ידי הקורא עצמו, יש בה כוח לקבוע את תפיסת עולמו והתייחסותו לחשיבותם של האירועים. מצאנו שאותם נתונים משמשים ליצירת סיפורים שונים, כשכל אחד מהם מהווה אירוע בעל משמעות אשר נתפס רק בתוך רקע או גבולות תרבותיים מסויימים או בסביבות אידיאולוגיות אחרות. הכתבים והעורכים מתאימים את סיפורי החדשות והפרשנויות לקהל שלהם. חשוב מאוד שעיתונאי, בעיקר זה המסקר אירועים חדשותיים, יהיה אחראי והוגן בכתיבתו; אך חובתו של הקורא המיומן בקריאה השוואתית של עיתונים שונים היא הקריאה הנכונה וההוגנת ביותר.

ט. ביבליוגרפיה

- אלי אברהם, (1993), התקשורת בישראל: מרכז ופריפריה, בתוך אמצעי תקשורת המונים בישראל, האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב.
- העיתונים: "הארץ", "הצופה", "ידיעות אחרונות" ו"יתד נאמן" בתאריכים 17.11.00 ו-19.11.00.

- כהן, ע', קלר, באלין, ד, דרורי, ג', כהן, מ', כספי, צ, למיש, ד, פרידמן, מ. פרמו, גד, ע, תדהר, ח. **תקשורת המונים (תשכ"ג) תכנית בחירה לחטיבה העליונה הכללית הדתית והערבית**, משרד החינוך והתרבות, ירושלים.
- פלד, י'. (1981). **אובייקטיביות בחדשות הטלוויזיה**, חיבור לשם קבלת תואר ד"ר לפילוסופיה, האוניברסיטה העברית ירושלים.
- רפאל ניר ויצחק רועה. (1992). **סיקור האינתיפאדה בעיתונות הישראלית: עיתונים פופולריים ואיכותניים נוקטים רטוריקה של קופורמיות, בתוך אמצעי תקשורת המונים, האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב.**
- תקנון כללי אתיקה (1996) מתוך לימור יחיאל ומן רפאל. (1997). **עיתונאות, האוניברסיטה הפתוחה, מ"ו 547.**
- *BBC Handbook 1976*, (1975). London: British Broadcasting Corporation.
- Becker, C.L. *New Liberties for Old*, New Haven, Yale University Press 1941, p. 93.
- Cohen, B.C. (1969). *The Press and Foreign Policy*, New Jersey: Princeton University Press.
- Fiske, J. "Television: Polysemy and Popularity", **Critical Studies in Mass Communication**, vol. 3, no. 2 (1986), pp, 200-216. Copyright © by the Speech Communication Association, 1986. Reproduced by permission of the publisher.
- Gans, H.J. (1979). *Deciding What's News*, New York: Pantheon Books.
- Hofstetter, R.C. (1976). *Bias in the News*, Columbus: Ohio State University Press.
- Katz E. (1977). *Social Research on Broadcasting: Proposals for Further Development, Report to the British Broadcasting Corporation.*
- Katz, E. (1977). "Can Authentic Cultures Survive New Media?" *The Journal of Communication*, volm 27 (2), 1977, pp. 113-121.
- Liebes, T. & Ribak, R. (1992). The Contribution of Family Culture to Political Participation, Political Outlook, and it's Reproduction. *Communication Research* 12 (5): 618-641.
- McCombs, M.E. and Shaw, D.L. "The Agenda-Setting Function of Mass Media", *Public Option Quarterly*, vol. 36 (1972), pp. 176-187. Copyright

© 1972 by Colubia University Press, vol. XXXVI, No. 2, Summer 1972, New York.

- Molotch, H. and Lester, M. (1974). "Accidents, Scandals and Routines: Resources for Insurgent Methodology". In: Tuchman, G. *The TV Establishment*, New Jersey: Prentice Hall, Inc, 1974, pp. 53-65.
- Noelle-Neumann, E. "The Spiral of Silence: A Theely of Public Opinion". *The Journal of Communication*, vol. 24 (2), 1974, pp. 43-51.
- Nordenstreng, K. (1972). "Policy of News Trasmission", In: Mcquail, D. (ed.) *Sociology of Mass Communications*, Harmondsworth: Penguin Books, pp. 386-405.
- Schiller, D. (1979). "An Historical Approach to Objectivity and Professionalism in American News Reporting", *Journal of Communication*, 29 (4), pp. 46-57.
- Schorr, D. (1977). *Clearing the Air*, Boston: Houghton Mifflin Co.
- Stevenson, R.L. and Greene, M.T. (1980). "A Reconsideration of Bias in the News", *Journalism Quarterly*, 57 (1), pp. 115-121.
- Tuchman, G. (1972). "Objectivity as Strategic Ritual: An Examination of Newsmen's Notion of Objectivity", *American Journal of Sociology*, 77 (4), pp. 660-679.
- White, D.M. (1964). "The 'Gatekeeper': A Case Study in Selection of News", In: Dexter and White, 1964, *op. Cit.* pp. 160-171.